

TAMMSAARE TEATER

Conor McPherson

Paisu tagant

Ühel tuulisel õhtul
lirimaa kõrtsis...

Pühendusega
Igor Volkele

Autor: **Conor McPherson**
Tõlkija: **Peeter Sauter**
Lavastaja: **Tiit Alte**
Kunstnik: **Jana Wolke** (Rüüüürija)
Valgus- ja helikujundaja: **Kristo Klausson**
Plakat, kava: **Kristjan Arunurm**

Osades:

Brendan – **Vane Üksküla** (Salme Teater) või **Tiit Alte**
Jim – **Andres Kask**
Jack – **Kristjan Arunurm** (Salme Teater)
Valerie – **Jana Volke-Valk** või **Ilona Sillamaa**
Finbar – **Meelis Sekk**

Täname: Jaanis Valk, Margus Kirss, Urmet Laht

Etenduse kestus 2 tundi, ühe vaheajaga.
Esietendus 10. juunil 2025 Peningi mõisas.

piletilevi

fienta

Näidendist

lirimaa kauges maakohas on Brendani kõrts üksildaste hingede varjupaik ja lohutus. Joogid voolavad, taustaks ulguv tuul ja mere müha; neli sõpra, kellel on rääkida rahutuks tegevaid lugusid, ja üks võõras, kellele muljet avaldada.

Elu siin külas on vaikne ja rutiinne, iga uudis kullaväärtusega, kõiki toimetusi dikteerib ilm. Paljud on lahkunud, jääjad katsuvad kuidagi hakkama saada. Aga paisu taha koguneb vesi...

Teispool paisu, võib paikneda teine maailm. Maailm, mille ühtsust ja külluslikkust oleme hakanud kaotama.

Paise ei esine ainult veekogudel, need moodustuvad ka inimeste hinge. Sinna koguneb midagi, mille väljavoolamine tekitab energia. Mis on kogunenud nende inimeste hinge, keda laval näeme? Mis laseb paisu taha kogunenu välja ja mida teeb nende inimestega see tekkiv energia? Lisaks veel müstilised juhtumised ja legendid kokkupuudetest teispoolsusega.

Näidend, mis on täis siirast huumorit ja ööhämaruses tehtud sügavaimate hirmude ülestunnistusi. Varjudes pole tõde, öeldakse. See on lihtsalt vana loba, noh.

"Paisu tagant" ("The Weir") võitis 1997. aastal Olivier' auhinna kui parima uus näidend ning Conor McPherson (pildil) pälvis samal aastal Evening Standardi ja Critics' Circle'i auhinnad kui kõige paljutootavam näitekirjanik.

Sümbolitest ja seostest

Mis on paisu taga?

Nagu lirimaal elavad haldjad ja surematu printsess Niamh, kõneleb ka Eesti mütoloogia keelt, kus loodus, surm ja üleloomulikkus põimuvad. Valerie tütre Niamhi lugu leiab kummalisi vastukajasid eesti rahvausundist, luues dialoogi kahe kultuuri vahel.

Vee hääled: näkk ja basseini varjud

Eesti folklooris meelitab näkk inimesi vette, kus neid ootab surm. Midagi samalaadset juhtub Niamhiga. Näkk on sümboliks looduse kahtlemata ohtlikust ilust. Mõlemad lood rõhutavad süütuse kaotust: näkk kujutab kurja vaimu, Niamh aga juhuslikku õnnetust – kuid mõlema taga on küsimus: kas surm on saatus või müstika?

Haldjad ja teispoolsuse vahendajad

Eesti mütoloogias on haldjad looduse valvurid, kes hoiavad maailmade vahelisi piire. Nagu näidendis kummitab Niamh telefonikõnedes, võivad haldjad näidata teed eksinutele või hoiatada ohte. Mõlemad kultuurid jagavad uskumust, et surnud võivad rääkida – kas läbi koputuste, unenägude või telefonikõnede.

Mana ja surematu igatsus

Mana viib hinged Manalasse, kuid mõnikord jääb kestma side elavatega. Nagu Niamh kutsub ema "teisele poole", eksisteerib Mana mütoloogias kui armastuse ja kaotuse kaksiknägu. Mõlemad sümboliseerivad seda, et surm ei lõpeta sidet – see muudab sideme vaid nähtamatuks.

Hiis – püha paik, kus maailmad kokku puutuvad

Eesti hiied on pühad metsad, kus surelikud ja vaimud kohtuvad. Nagu Maura Nealoni maja näidendis on ehitatud haldjate teele, on hiis paik, kus reaalsus ja müstika põrkuvad. Niamhi surmaga seotud trauma (bassein, telefonikõne) võib mõista kui nüüdis-aegset hiit – kohta, kus kurbus ja üleloomulik sulanduvad.

Kalevipoeg ja igavene tagasitulek

Eeposes "Kalevipoeg" sureb kangelane, kuid tema vaim jääb Eestit valvama. Nii Niamh kui Kalevipoeg sümboliseerivad igavest sidet maa ja inimeste vahel – mõlemad kutsuvad meid mõtlema, kas surm on lõpp või uue loo algus.

Miks see loeb?

Näidend "Paisu tagant" ja eesti mütoloogia viitavad, et surm on universaalne keel. Kas loodus on süüdi? Kas vaimud hoiavad meid koostöös? Või on kõik lihtsalt juhus? McPherson neile küsimustele ei vasta – ta kutsub vaatajaid kuulama nii iiri kui eesti mütoloogia sosinaid, et leida oma vastused.

Osaliste mõtteid

ANDRES KASK:

Kui esimest korda näidendi teksti lugesin, jäi Jim kui isiksus mulle kohe silma. Tekkis kohe mingi hingeline seos... Meil on mitmeid sarnasusi: sihikindlus, tahtejõud, eesmärk, mille nimel iga päev tööd teha ja edasi liikuda, süsteemsus. Näitlejal on etenust palju huvitavam mängida, kui ta saab oma tegelaskujuga omaseks.

Milline inimene on Jim? Kas tema puhul on tegemist üksi olemisega või üksildane olemisega? Ma arvan, et esimene variant. Üksi olemise oskus on suur kunst – vähemalt tänapäevases mõistes. Üksildane ollakse aga palju proosalisematel ja sagedasematel põhjustel. Miks inimesed jäävad üksikuks? Kui pühendunud jäagitult tööle või pead kellegi eest pika aja vältel hoolitsema või on sul kaasahaaravad hobid või lihtsalt oled ennast arendanud tasemele, kus kõrvale on raske samaväärset partnerit leida... Ma arvan, et meile mõlemale meeldib üksi olla ja me kindlasti pole üksildased.

VANE ÜKSKÜLA:

Kohas, kuhu läheme, puudub aeg ja ruum. Ja kui pole ei aega ega ruumi, oleme koos. Sõltumata sellest, kas oleme siin, piiritletud maailmas, elus või... seal. Vanadel tähetarkadel oli oma-moodi õigus: meid ümbritseb sõõr, ainult et see on universumi äärel – seal lõpeb aeg ja ruum. Ja universumi viimase osakese juures – kihuta, palju tahad – oled ikka universumi viimase osakese juures.

KRISTJAN ARUNURM:

Enda mõtete asemel vahendan mõistujuttu, mis paneb mõtlema, kui vähe me teada võime, ent kui kindlad kipume olema selles, mida saab või ei saa olemas olla.

"Kas usud elu pärast sündi?" küsis emaüsas üks loode teiselt.

"Kui seal oleks elu, miks ei ole keegi sealt naasnud? Väljumine on elu lõpp ja pärast seda ei ole midagi peale pimeduse ja vaikuse," oli teine veendunud.

"Peab ju olema midagi veel, milleks siin valmistume. Ma arvan, et seal on rohkem valgust kui siin," oletas esimene. "Võib-olla kõnnime kahel jalal ja sööme oma suuga. Meil võib olla isegi meeli, millest me praegu ei tea."

"Absurd! Kõndimine on võimatu. Ja suuga söömine? Naeru-väärne! Nabanöör annab meile kogu vajaliku toidu ja kuna see on nii lühike, on elu pärast väljumist loogiliselt võimatu."

"Ehk ei olegi seal nabanööri vaja. Kindlasti kohtume Emaga ja ta hoolitseb meie eest."

"Kas sa tõesti usud Emasse? Miks me ei ole teda siis näinud?"

"Ta on kõikjal me ümber, elame temas. Ilma temata seda maailma poleks. Mõnikord, kui keskendud ja tõeliselt kuulad, võid tunda ta olemasolu ja kuulda ülalt tema armastavat häält..."

Fotod: Kristo Klausson

KRISTO KLAUSSON:

Mõni lugu saab kõlada ainult vaikuses. Mitte sellepärast, et keegi keelaks selle rääkimist, vaid neid ei saa teisiti rääkida. Mõnikord piisab vaid ühest lausest, ühest mälestusest, et kõik muutub vaiksemaks.

Selles lavastuses ei mängi muusika suurt rolli – kui üldse. Küll aga on kuulda tuult, vihma, rohutirtsude sirinat ja kaugelt kostvat merd. Need helid ei püüa endale tähelepanu. Nad lihtsalt on – nagu aeg, nagu minevik, nagu see, mida ei öelda välja, aga mis jääb omal moel alles. "Paisu tagant" ei küsi valjult. Vaid kuulab. Ja ootab, kuni keegi räägib.

Igaüks kannab endas lugusid, mis ei pruugi kunagi valjusti kõlada. Mõni neist ootab lihtsalt, et keegi oleks valmis kuulama. Kas ka sinu sees on mõni lugu, mis ootab kuulamist?

ILONA SILLAMAA:

Irimaa on saareriik, mis eraldatud maismaast merega. Olles ise samuti pärit saareriigist, Hiiumaalt, tekivad aistingud ja seosed, mis nii tuttavad. Alati, kui istud praamile ja tõmbad end mandrist lahti, muutuvad liigutused rahulikumaks, südamerütm aeglasemaks, aeg omandab teise mõõtme. Sa avastad, et sul on aega armsate inimestega maha istuda, silma vaadata ja vestelda. Tihipeale tõgades ja naeru pugistades, väheke liialdustega võrtsitades. Ja tekivadki lood ja legendid, need hakkavad oma elu elama. Muutuvad folklooriks ja müstikaks. Tihipeale "sissesõitnute" jaoks võõras keeles, aga "omadele" oi kui mõistetav. Sa tead, kes on kelle pere laps, kes kellega seotud ja kust kõik algas. Ega "võõrastel" polegi vaja kõigest aru saada. Küll mõistad, kui oled ükskord "oma".

MEELIS SEKK:

Jagan lugu Heiki ja Ringa Raudla kogumikust "Kuldsed lood".

Kaks reisivat inglit jäid rikkasse perre öömajale. Pere ei olnud külalislahke ega pakkunud inglitele külalistetuba, vaid pani ööbima külma keldrisse. Vanem ingel märkas seinas auku ja müüris selle kinni. "Miks sa seda teed?" küsis teine. Vanem vastas: "Asjad ei ole sellised, nagu paistavad."

Järgmise öö veetsid nad vaeses, kuid külalislahkes peres. Võõrustajad jagasid inglitega oma vähest toitu ja pakkusid magamiseks oma voodeid. Hommikul ärgates leidsid inglid peremehe ja perenaise nutmas – nende lehm, pere ainus tuluallikas, oli surnud.

Noorem ingel küsis vanemalt: "Esimesel perel oli kõik olemas, ometi sa aitasid neid. Teine pere, kel polnud midagi, jagas meiega kõike – ometi sa lasid nende ainsal lehmale surra. Miks?"

"Asjad ei ole sellised, nagu paistavad," vastas vanem ingel. "Keldris olles märkasin, et seinas olevasse auku on peidetud kulda. Kuna peremees oli mühakas ega soovinud head teha, paandasin seina ära, et ta kulda ei leiaks. Järgmisel ööl, kui surmaingel tuli hea peremehe naisele järele, andsin talle lehma. Asjad ei ole nii, nagu paistavad."

Me ei tea kunagi kõike. Isegi, kui sul on usk, vajad ka veendumust, et kõik, mis juhtub, on sulle kasuks. Hakkad seda mõistma aja jooksul. Mõned inimesed ilmuvad korraks me ellu ja kaovad, teised tulevad ja saavad meie sõpradeks. Eile on ajalugu, homme on saladus. Täna on päev on kingitus. Elu on nõidus ja iga hetke maitse kordumatu.

Lavastaja **TIIT ALTE** avaldab oma mõtted näidendi kohta proovavärsiridade vahendusel, mis pärit Kahlil Gibrani raamatust "Prohvet" (1923), ning täiendab seda Albrecht Düreri gravüüriga "Melencolia I".

Siis avas Almitra suu ja küsis: Nüüd tahaksime teada Surmast.

Ning ta vastas:

Te tahaksite teada surma saladust.

Aga kuidas võiksite seda leida, otsimata elu südamest?

Öökull, kelle ööga piiratud silmad on pimedad päeval, ei või paljastada valguse saladust.

Kui te tõepoolest tahate silmata surma vaimu, siis avage oma süda pärani elu tuumale.

Sest elu ja surm on üks ja seesama, just nii nagu jõgi ja meri on üks ja seesama.

Teie lootuste ja ihade põhjas asub teie vaikne teadmus sellest, mis on kõige taga;

Ja just nagu seemned lume all und näevad, nii näeb teie südagi und kevadest.

Usaldage unenägusid, sest neis on peidus igaviku värav.

Eesti müstitsismiuurija Igor Volke

Igor Volke (1950–2024) ei olnud lihtsalt anomalistika dokumenteerija ja uurija – ta oli teejuht tundmatusse, sillaehitaja nähtamatu ja nähtava maailma vahel, kes ühendas põlvkondi ja maailmavaateid.

Tammsaare Teatri praegusele vedajale Janale polnud ta lihtsalt onu, vaid teenäitaja teatriradadel. **JANA VOLKE-VALK** meenutab: "Aasta oli 1987 august või september. Väljas oli soe, olin minemas kooli, Kergetööstustehnikumi. Meie Pääsküla maja oli

justkui keskpunkt kõigile, kes Volkedega seotud olid. Olin sünnist saati näinud kõike, mis Igoriga seotud – Igor oli mu isa noorem vend. Oma isast jäin ilma 12-aastaselt. Sel ajal töötas onu tule-
tõrjes. Tema sõbrad – kellega suhtleme siiani tihedalt – olid jõud-
nud lapsesaamiseni, aga samal ajal tegutsesid töö kõrvalt ka
Tammsaare Teatris.

Ju siis räägiti töö, et uus etendus on tulemas, aga noore naise
rolli pole kedagi võtta. Kuidas see jutt eelnevalt täpselt käis ja
kes selle mõtte peale tuli, ma ei tea. Aga ühel õhtul kutsus Igor
mind enda juurde üles tuppa ja tegi ettepaneku – proovida kätt
laval... proovida lihtsalt. Ja ma jäingi proovima. Proovin siiani.

See esimene etendus minu jaoks kestis veel 57 korda – umbes
sama palju oli seda lavastust juba varem mängitud. Nädalavahe-
tustel sõitsime mööda Eestimaad. Siis oli veel võimalus, et teatril
oli oma buss. Polnud see midagi erilist – „Hiina Ikarus“, nagu
mehed seda kutsusid –, aga transport oli olemas ja lavadekorat-
sioonid mahtusid ka peale.

Üks tore mälestus varasemast ajast, mis seondub onuga, jääb
mu koolimineku algusesse. See oli suvel. Olin saanud maasika-
piltidega roosakas-punase kunstiistidist kleidi. Ühel päeval tuli
meile Pääskülla huvitav mees – ehtne hindu, nimega Zhamimm.
Aastaid hiljem nägin tema väikest fotot ühes raamatus, kus teda
nimetati India filosoofiks ja kommunistliku organisatsiooni liik-
meks. See mees rääkis vene keelt. Mina lapsena vist mõnda sõ-
na teadsin – kuidagi saime räägitud.

Mäletan, et olin väga uhke, sest mind võeti kaasa Pääsküla
poodi ja sain selga panna oma maasikatega kleidi. Veel on mä-
lus pilt khaki-mundrites meestest, kes trepil vastu tulid, ja täis-
kasvanute jutt kosmonautidest. Igal juhul – keda huvitab, saab
kindlasti teada, kes Eestis käisid ja laulupeol osalesid."

